

ÍGY ÉLTÜNK

Revoltpróza

H A R K A I V A S S É V A

UTÓLAGOS FRAGMENTUMOK

Fenn a macskaszarzagú padláson. Gerendák közt pókhálók lengenek. Isten inkognitóban. Cserepeken át beszűrődő rejtjelek. A padlás szelőlőzönyílásán át nena délben hullámzó, olvadó udvara. A régi limlomok között percegő rugókkal araszol a felhúzható angyalmuzsika. Apa palatáblája, szakadt dobozból kibomló, megfakult képek, szüette képkereteket. Keretbe fogni a nyári délutánt.

Véres napkorong a temető felett. Később vonuló árnyak. A mi szívünkben boldogok a tárgyak.

Vasárnap délelőtt. Mindenki otthon. Az együttlét intim percei. Szív küldi szívnek s a vasárnapi ebéd előkészületei. Nem segédkezünk a konyhában, mint Dundika, aki süt, főz, mos, mosogat, s ki sem látszik a vasalás felhői közül. Mi meg csak ténfergünk, ábrándozunk. (Hogy min.) Ki vagy te? – kérdezi apa, csak úgy, in medias res. Mit képzelsz magadról? Mégis, mit? Hát nagy valaki vagy. Mama az előszobát és a konyhát elválasztó függöny paravánja mögül: De a kettést haza tudta hozni. Csörgő lábasok, repülő fedők, le-ledőlő edényhegyek zaja. Sokáig tart még ez a földindulás? – kérdezi apa. Anya kapkodva, idegesen a készülő húsleves felszálló gőzéből: Nem feszülhetek meg! Apa már a szobában, onnan kanyarítja tovább a beszélgetés fonalát. A témához s a konyhai csörömpölés legközepebe. Vica, kellett nekünk ez a gyerek?

Ebéd után, mialatt apa és anya pihennek, s mama előveszi a Bibliát, mily csend és nyugalom a párás délutáni kertben.

Különösen a cseresznyefa alatt. Ott szeretünk üldögélni a gyöngyvirág haragoszöld levélpárjai között.

Sűrűn áll a levegő a tavaszi kert felett, szabályos mértani testeket lehetne kiszakítani belőle. Mély délutáni árnyékban a ház kert felőli oldala. Ott kuksolunk a fűvel benőtt kerti úton, hóvirágok és ibolyák között. Anyagot kell gyűjtenünk. Anyagot, a holnapi fogalmazáshoz. Miféle anyagot lehet itt gyűjteni? Csupa konkrét dolog: nyílik a hóvirág, az ibolya, egyetlen bódító illat a kert, az ágyások közötti úton nőhet a fű. Mély délutáni árnyékban a ház, bent apa és anya pihennek ebéd után. S minket kiküldtek anyagot gyűjteni. De hát ebből nem lesz anyag a fogalmazáshoz.

Isten zavartan néz le ránk.

Zoli bácsi az iskolai szisztematikus orvosi vizsgálat után panaszkodik apának. Milyen a ti lányotok? Sovány, esetlen, elhagyja magát. Milyen a gerince, hogy lesz ebből nagylány?

A sarokban lapítunk, mintha mit sem hallanánk. Amíg anyáék kikísérik, kiosonunk az előszobába a tükör elé. Ott méregetjük magunkat, nem sok sikerrel. Isten elnézően felettünk, nem fordítja el okos fejét.

Sértődöttségünk regénybe illő, még ez egyszer mégis megbocsátunk Zoli bácsinak. Amikor megnősül, délelőttönként állandóan ott lógnánk náluk, mert felesége a zongorán könnyű négykezeset játszik velünk. Aléltan ölelgetjük olasz hajas babáját. Pedig otthon nekünk is van hasonló alvóbabánk. Mama magasra vetett ágyán ül rezzenetlen üveges tekintettel, fekete, vattás a haja. Nemigen tudunk vele mihez kezdeni, fésülni sem lehet. Bella már jobb kiadás. Két lenszőke hajfonat, kacér hidegkék tekintet, öltöztetni-vetkőztetni is lehet. Miközben megfordítjuk, vontatott hangon azt mondja, hogy mama. Nem nagy kunszt az egész. Derekában, hátul (a vese körül) beépített hangszórós szerkezet. Onnan beszél.

A kinyílt ajtó résén át. Mama sárga szekrényén a birsek. A feltornyozott ágyak felett a falon Gizike nagynénénk képe. A félhomályban a hosszú lila ruha selymének suhogását hallani. A kulcsra zárható ékszerdobozban most is fluoreszkál a műanyag havasi gyopár. Az ajtóhasadékon át nagynénénk leheténe édeskés illata. Tűnjünk innen, amíg lehet.

Apa hihetetlenül pontos és pedáns. Pontos, mint a svájci óra, mondja a kórház erkélyén kihajoló Stojanka, amikor megpillantja a szökőkúthoz befutó kék Škodát. Mama bőséges csomaggal küld bennünket vasárnaponként útra: szőlő, alma, szilva, a késő nyár termései. Anyának kilenc hónapon át tömködik-tapasztgatják devalválás előtti öt dinár nagyságú kavernáját. Sötét, puha barlang, olykor szívesen elrejtőznénk benne. Iskolai ünnepeken a magasan a térdünk fölé húzott térdharisnya tagadhatatlanul elárulja kényszerű árvaságunkat – azt, hogy beláthatatlan időre mama gondjaira bíztak bennünket. A család, az igazi pedig hetente egyszer, vasárnaponként áll össze, rendszerint a folyó mentén szabadon indázó növényzet szövevényében, néhány méterre az alámosott gyökerű fáktól.

Anya sápadt, haja a fekvőkúrától, gyógyszerektől elzsírosodott, simítás nélkül is érezzük nedves tapadását. Apa látszólag kiegyensúlyozott, egymásba torkolló kérdései azonban eloszlatják anya nyugodtságát. Beszélgetésük ideje alatt úgy érezzük, kimaradunk a játékból. Erőszakosak és akaratosak vagyunk, kirukkolunk a mamával véghezvitt veszedéseinkkel. Anya szomorú, sír, apa ingerült, tudja, anya sírása mögött egészen más okok húzódnak. Összerakodunk, anyát visszavisszük, a kórház portása int, felemeli a sorompót. Apa bekíséri anyát a folyosón, mi kinn maradunk. Gyereknek semmi helye fakó arcú, köhögő tüdőbetegek között. Apa visszajön, lát is minket meg nem is, megfordulunk, a portás int, lecsukja a sorompót.

Ruháink a szekrényben sorakoznak, mama nem engedi felvenni, azt mondja, tönkretesszük őket, nem akar szorulni anya előtt. Öregesen, nevetségesen öltöztet bennünket, izzadunk a ránk erőszakolt pulóverek alatt. Anya ez alatt az idő alatt vacog az éjjel is kötelezően nyitva tartott ablakon beáramló ködös-hideg levegőben.

Otthonról levelek indulnak, s anya is igyekszik hangulatos sorokat írni. Egy bizonyos Jolandáról ír, aki gyermekkorra óta a kórház lakója. Stojanka nagybeteg, szép, vastag hajfonatáról csak a kórház mikrovilága szerez tudomást. Mindenki erős gyógyszereket szed, felváltva esik kétségbe, s ha sikerül le nem nyelni, a vécékagylóba köpi a Past. Mi az a Pas, kérdezzük apától, kutya? Kutya, mondja apa, olyan, mint a mész, beépíti az üreget. Anya tüdejében kis, fehér, ragacsos ház épül.

Apáról alaptalanul azt állítják, ő fertőzte meg anyát. Ellenőrzésre megy, minket is megvizsgálnak, nincs semmi baj. Anya munkatársai tudják: az egész könyvelőség a tüdőgondozó laborjában reggelizik és kávézik, epruvetták és menzúrák között.

Soványak és vérszegények vagyunk, biztos, ami biztos, kapunk néhány doboz Eutizont. Végül úgy döntenek, jót tenne a Fruška gora-i levegő.

A Vöröskereszt kiterjesztett óvó karja. Már másodszor a gondoskodás valamilyen társadalmi mondott karmai között. Ha akarjuk, ha nem (inkább nem), folyton segíteni akarnak rajtunk. Már annyian, hogy ki sem látszunk a gondviselésből. Sok bába közt. A hátunk közepére kívánjuk az egészséget. Akkor lássunk, amikor azt. Aki ír, itt erélyesen közbeír. Nincs szövegszűrés, semmi allúzió. Isten újra tollászkodik felettünk, nem kis zavarban. Folyt. köv.

Egy csapat gyerekekkel együtt erdei nyaralóba küldenek bennünket. Apa autóval visz le bennünket Újvidékig. Otthonról hárman megyünk, a többi gyerek mind vidéki és ismeretlen. Zötyög velünk a busz, üveges szemekkel méregetjük egymást Beočin cementporos levegőjén áthaladva. A lányok közül hárman vagyunk magyarok, minket a fiúk csoportjába sorolnak. Így kívánja a szobák beosztása és az etikett. Nagy bajunk nincs, a többi lánytól minden otthonról hozott elemőzsiájukat végérvényesen elszedik. Velünk engedékenyek, mi hárman vagyunk a fiúk között a gyengébbik nem.

Otthoni bőséges csomagunk tartalmát, a csokoládét, a szőlőt, a szilvát a délelőtti séták után kapjuk el a réten darabonként-fürtönként-szemkenként, nehogy elrontsuk a gyomrunkat. Mások is kapnak belőle, s hogy a nevelők is megdézsmálják-e, nem ellenőrizhetjük. Dítával jól megértjük egymást, Pintér Annával azonban gyakran összekapunk. Utolsó ütőkártyája Orsolya húga, folyton vele dicsekszik. Mi egyikük vagyunk, s e harcban teljesen védtelenek és fegyvertelenek.

Mosdás az udvaron, a reggelek hűvösek, s a patak vize dermesztő hideg. Mosdónk egy hosszú vályúba vezetett patak, amely a lefolyón túl fogkrémesen-szappanosan folytatja tovább csörgedező útját. Sorakozó, a tó mellett haladunk el. Apa felderítő korában itt csónakázott, most szárítják a medrét. Befogjuk orrunkat, az iszap bűze elviselhetetlen.

Mindennapos csatározás a réten, a fiúk vízimalmot építenek. A patak vidáman forgatja a szerkezet lapátját, lenyűgöz bennünket a látvány, otthon ilyent nem lehet játszani. A nevelők hol ilyenek, hol olyanok, néha unnak bennünket, néha pletykálnak. A patakkal azonban mindannyian jól megvagyunk. Futkározni nem ajánlatos, még megfázhatunk, de a rét, bár minden fáját, növényét ismerjük, soha nem unalmas. Jobbról a patak, erdő, elől erdősáv kis ösvénnyel, a rét bejáratától balra füves domb, tele oroszlánszáj formájú, sárga vadvirággal. Tizenöt év múltán nagy megdöbbenéssel vesszük tudomásul: közönséges hérics a neve, s hozzátesszük azt is: elnevezése cseppet sem méltó hozzá.

Sétálni megyünk, a keskeny ösvényen libasorban kell haladnunk, rengeteg a gomba, a vadkörte, félelmetesen zúg az erdő, egyedül most sem mernénk arra járni. A patak egy helyen szerteágazik, teljesen elönti az utat. Mielőtt deltája elé érnénk, átugorjuk. A kisebbeket a nevelők segítik át. A patak mögött újabb dombon haladunk át, nagy a fű, csoportban vadszilva-, vadkörte- és vadalmfák.

Tágas barakkban ebédelünk, katonás rend és étrend. A kölniillatú lével leöntött málnapuding nem megy le a torkunkon, azóta is orrunkban hordjuk az illatát. Ebédnél levélosztás, hol anyától, hol apától kapunk levelet. Apa rendszerint utasít bennünket, gyönyörű, szabályos betűkkel írja levelét. Anya nem messze van tőlünk, mondataiból érezzük, szomszédok vagyunk.

Apa útiránya módosul. Anyáért megy, a kórház újáról balra kanyarodik, mindketten hozzánk jönnek. Olykor ismerősöket is hoznak magukkal, többnyire barátaikat. Juliskától és Misi bácsitól zsebben hordozható rózsaszín gumielefántot kapunk, társasjátékunkat azonban a nevelők elveszik tőlünk, ezentúl a társalgóban a helye. Egy napon magunkkal akarjuk vinni a rétre, azt mondják, nem lehet, tekintsük közvagyonnak. Egyébként is zöldék vagyunk még, nem ismerjük a játékszabályokat. Hisztérikusan üvöltjük, hogy a miénk. Pintér Anna vihog, ő valóban nem tud vele játszani, Dita megértően morog. A réten kis csoportokban folyik a játék, csak néha szakítják meg a nevelők. Ilyenkor mindenki kézen fogva körbeáll, s átöleljük a világot. Utána oszolj, mindenki a maga csoportjába. Egy Milkica nevű kislány kézfejét nyomkodva hüvelyk- s mutatóujja között mutatja, milyen a

lányok alfele. Néhányan körülálljuk, kajánul vigyorgunk. Dita felnőtt-cicceket mesél, nem tudjuk, mi a hasonlóság a nők és a mák között, megmondja, akkor sem értjük.

A nevelők elrakják kézimunkájukat, sorakozó, szálláshelyünkre megyünk. A tornácos épület mögött néhány pad a fák alatt, nagy ritkán mókust is látunk az ágakon. A ház előtt óriási tölgyfa, rengeteg makkot szedünk koronája alatt.

Apa csodálkozik, ilyen melegben miért nem vetjük le a zokninkat. Mi a sorban megyünk, anya meg ő mellettünk. Mondjuk neki, ne beszéljen, amíg az első villanykarót el nem hagyjuk, tilos a beszélgetés. Apa jót nevet, még inkább felemeli a hangját. A nevelők nem szólnak semmit, apára nem vonatkozik a házirend. Az egyik fiatal nevelőnőt tetszetősnek véli, anya ezzel kapcsolatos közömbös véleményét is kikéri, a nevelőnő azonban oldalra köp, s apa idillje menten szertefoszlik. Megint a zoknink miatt vannak fennakadva, nevetnek rajtunk, hogy nem vethetjük le. Pedig ez komoly dolog s tiszta logika. Mezítlábas cipőben nem lehetünk, mert megfázhatunk, s ugyanezen okból különben sem mosunk minden este lábat. Hetente kétszer fürdés – értsd: fürdetés. A lányok, korosztálytól függetlenül együtt, mind meztelen. A fiúk a falon túl ugyanúgy. Kíváncsian méregetjük egymást, az idősebbek, látjuk, meglennének a társaságunk nélkül. Ellenszenves illatú szappannal dörzsölnek be bennünket. Egy adta hab vagyunk, hajunkat is azzal mossák, csípi a szemünket, benyomnak bennünket a tus alá. A tükör előtt meghökkenünk. Mi is meztelenek vagyunk, nemcsak a többiek.

Apák újra elhalmoznak bennünket csemegével. A csokoládét, cukorkát, kekszet több helyre rejtjük, s mielőtt a rétre mennénk, ingünk alá s a zsebünkbe rejtjük. Az egyik nevelőnőnek gyanúsnak tűnik állkapcsunk mozgása, s előbb vizsgálón figyel, majd büntetésből Ditával együtt a rét sarkára állít bennünket. Élvezzük a bábeli helyzetet, a nevelők nem értik nyelvünket, nagy sületlenségeket mondunk egymásnak, nevetünk.

Esténként minket előbb nyomnak ágyba, mint az idősebbeket. Titokzatos mesékkel áztatnak bennünket, hogy a tisztáson őzek járnak, s ha jók leszünk, egy éjjel minket is kivezetnek oda. Egy éjjel iszonyú horkolásra ébredünk. Becses korú nevelőnőnk már aligha megy őzeket nézni, vagy éppen azokat ijesztgeti.

A másik titok az orvos háza. Takaros kis épület, az erkélyen piros muskátlik, mégis szorongva megyünk el előtte. Időnként megvizsgálnak, megmérnek bennünket, eddig minden rendben, az Eutizonról mélyen hallgatunk.

Az utolsó napok egyikén fényképezkedés, Ditával s a szép Ružo nevelőnővel – a félreköpőssel – pózolunk az egyik kispadon. A kép alá odanyomtatták: Emlék Testeráról. Apának ravaszul mutogatjuk a fényképet, orra alá dugjuk, szórakozottan rátekin, kiábrándulása végérvényes. Fejünket teletömték mű- és népdalokkal, otthon üvöltve énekeljük a Divan je kićeni Srem-et.

Hazafelé újra Beočinon át utaztunk, cement- és mészpor a levegőben, anya tüdejében is így porzik a Pas.

Mamával továbbra is nehezen értjük meg egymást, akaratosak vagyunk, nem bírják cérnával ötleteinket. Apa bejár a városba, vásárol, felel az ismerősök egyazon témára sorjázó kérdéseire. Vasárnap újra anyához, csomag, sorompó, park stb. Apának nem tetszik, hogy örülünk a hétfégi utazásnak. Nem olyan egyszerű minden, ahogyan mi képzeljük, ez nem kirándulás.

Anya még erősebb gyógyszereket kap, romlik a hallása, mama azzal rémiszt bennünket, el is veszítheti. Egy napon szemtől szemben találkozik önmagával, összeesik, rászólnak, ne legyen hisztérikus. Utólag kiderül: az erkélyen egy azonos nevű dalmát nő állt vele szemben, hasonló pongyolában.

A betegek hosszú sétákat tesznek, olykor titokban egy-egy magán borkimérőt is útba ejtenek. Zajlik az élet, mozi, kávézó, különféle foglalatosságok. Anya az üvegházban szeretne dolgozni a virágok között, azt mondják, nem lehet, ő könyvelő, irodában kell eltöltenie igencsak felgyülemlett szabad idejét. Délutánonként kiolvassa a kórház könyvtárát a csöpögő szerelmi regényektől az orosz klasszikusokig. Ősz vége van, sálat, sapkát köt nekünk. Esténként félünk, a völgybe indítják a Varázshegy bobszánkóit.

Az iskolában naponta tapasztaljuk a tanítónők sajnálkozó tekintetét, zavar bennünket a részvétük.

Anya egy este hazaszökik, már későre jár, amikor bekopog az ablakon. Apa haragszik, mi visongva ugrándoznak. Éjjel sokáig beszélgetnek, mi is felkelnénk, visszanyomnak bennünket az ágyba, zavarjuk őket.

Anyát hétvégén visszavisszük a kórházba, a portás rosszállóan csóválja fejét, másnap egy liter bort kap fizetségül.

Anyát kilenc hónap után hazaengedik, egész nap otthon van, haja kifényesedik. Állandóan körülötte nyüzsgünk, közös száműzetésünk fejtegetnénk, elküldenek bennünket, túl zajosak vagyunk.

A szomszédban falat raknak, egész délután azt nézzük a kertből. Megérkezik a beočini cement, anya tüdejében is megkötött a mész.

Otthonos kisvárosi langymeleg. Apa betér a patikába, a Vöröskereszt irodájába. Itt is, ott is kávéval kínálják. Megveszi a Magyar Szót, beül a Motelba, a pincéreket személyesen ismeri.

Mily idegenül hullámzik körülöttünk mindez néhány évtized múltán, amikor nagy ritkán keresztülvágunk a néptelen, rideg nagyutcán.

Mily sekély a mélység és mily mély a sekélység. A víz színén félreérthetetlen jel lebeg. Egy úrileány fürdőzött ott vala, s miután titokban belepiszkított a vízbe, már néhány karcsapás után felmerült az a bizonyos, víznél könnyebb, lebegő valami, egykor volt fürdőzésének egyetlen nyoma. S mindenki tudta ott a Patakiban, hogy hozzá tartozik.

Ma már ennek semmi jele, nyoma. A medence beomlott fala, iszap és talajvíz, ebihalak, békák paradicsoma. S valamely megmaradt hangulat-aura. Hogy megyünk a Patakiba, hol jól rejtő fürdőruhákban a kisváros pihegő leány- és fiúhada.

A Vénuszban az emeletnyire emelt napozó mögött az öltözők forró palánkja. A deszkák között befér a tekintet. Ingyen mozi és elnyelt sóhajok. Utána fejest a hideg vízbe. Az esti fürdőzések ideje alatt két alámerülés között felzeng a zene, amelyet a kis éren átvettett fahídról is hallani. Majálisok a lombsátor alatt. Tobzódó virágágyak, csikorgó kavics a talpunk alatt.

Mire felnövünk, korhadtt, lebontott öltözők, kitépelt fahíd, vízcsövek, betonmonstrum uszoda. Tilos lábbelivel lépni a platóra (sic!).

Juliska délutáni látogatása. Két korty kávé között elújságolja anyának, hogy Sanyi eljegyezte Icukát. Milyen rendes gyerek, mondja a cigaret-

tafüstön át, a lány szüleinek tudomására hozta, hogy komoly a szándéka, s így Icuka is tudja magát mihez tartani. Hallod te ezt? – kérdezi tőlünk anya.

Így társalogtunk.

Az olló beleszaladt a képbe. A terebélyes hársat törzsestül, koronástul hosszában kettészelte. Levágta a ház sarkát, belenyírt az alig elkészült járdába, s a hibiszkuszszövényből is lekanyarított egy darabot. A fénykép részei idővel elkallódtak. Visszaállíthatatlan összkép. Darabokban az őszi délelőtt.

Így éltünk.